

Слободан Унковски, театарски режисер

Театарот како релација

Разговараше: Ана Стојаноска

Од примарните истражувања на податоците што истражувачите ги собраа од овој проект, македонскиот режисер Слободан Унковски режирал пет претстави во четири словенечки театри во периодот што е важен за нашето истражување. *Пер Гинџи* од Ибзен, во продукција на СНГ Драма, Љубљана (1991), *Мизанџирој* од Молиер, во продукција на СНГ Драма, Љубљана (2000), *Како што ми милувајте* од Шекспир, во продукција на Местно гледалиште, Љубљана (2001), *Четвртиот сесџира* од Гловацки, во продукција на СНГ Драма, Љубљана (2002), *Зелената џиџичка* од Гоци, во продукција на СНГ – Нова Горица (2005). Во Словенија режирал и во 1983 година, текстот на Душан Јовановиќ *Воена џајна* во Стално словенско гледалиште, Трст. Освен со работата со словенечките театри, значајна е неговата релација со словенечкиот театар, преку режијата на неколку важни словенечки драмски автори како што се Душан Јовановиќ и Руди Шелиго.

За таа цел, ова интервју е конципирано за научно-естетски да се презентира работата на режисерот Слободан Унковски и неговото лично разбирање и детерминирање на словенечкиот театар.

Словенечкиот театар и интересот за него, од кога почна, зошто и дали има некоја претстава/анасамбл што е причина за тоа?

Со словенечкиот театар се сретнав кога почнав да одам на фестивали, а тоа беше за време на студиите, практично уште во 1971 година. Тогаш се разликуваше словенечкиот театар по повеќе елементи, по начинот на игра, по опрема, по разни работи. А потоа, бев и селектор во Сараево (се мисли на фестивалот МЕСС) патував, и ги гледав словенечките претстави. И конечно, со Милена Зупанчиќ бев во жири во Загреб, на Гавелини вечери, па ја запознав неа. Потоа соработував со Душан Јовановиќ кога се работеше *Ослободувањето на Скопје* што го режирал во Скопје. И конечно со Мета Хочеваар со којашто работам од 1978 година. Соработката со Мета Хочеваар почна во Зеница, претставата беше *Лејенда* од Крлежа. Младинско, се разбира, со нивните претстави ги гледав во Белград. Подоцна се запознав и преку претставите на Љубиша Ристиќ. И мојата прва претстава таму во деведесеттите години *Пер Гинџи* во СНГ

Драма. Претставата почна да се работи еднаш, па се распадна, затоа што Ратко Полик откажа, тој требаше да го игра Пер Гинт. И тогаш го зедев Игор Самобор тогаш млад глумец, со кој уште пролетта почнавме да ја работиме. Тој преку летото ги заврши сите свои работи што ги имаше и дојде многу спремен од септември и направивме една претстава којашто остана запаметена таму, како нешто што е значајно и добро. Потоа работев во повеќе театри. Мислам, главно во Драма најмногу, во Местно еднаш, во Горица, сум преговарал и во други театри, ама не испадна ништо. Имав некои проекти што пропаднале, како тој на Винко Медерндорфер *Европа* што требаше да го работам. Претходно имаше иницијатива со еден познат писател, сега не ми текнува името негово, Ладо Краљ ми го донесе текстот, по прикажувањето на мојата претстава *Диво месо*, мислам во Љубљана или *Хамлеј*, не се сеќавам што беше, на аеродром пред да влезам во авион, ми дадоа еден текст што сакаа да го работам, но не ми се допадна текстот и не го работев. Сакам да кажам, со глумците и авторите од Словенија се дружев, Руди Шелиго го работев во Сараево, Душан Јовановиќ во Скопје и во Трст, така што стално бев во контакт со словенечкиот театар, со драмски текстови, со автори, со писатели, со глумци итн.

Кога го споменавте Душан Јовановиќ, дали има нешто што може да се издвои за него како автор што ве провоцира да го работите?

Кај него ми се допаѓаше тоа што се занимава со политички прашања на еден суптилен начин, што отвора некои теми, што не беа отворани претходно. Пример во *Карамазови* и во другите текстови исто. Бидејќи на некој начин тоа се осумдесеттите години, кога тој политички театар стана доминантен. Некако беа најистакнати Љубиша Ристиќ и тој. Јас некако се приклучив на тоа со мојата претстава *Хрвајтски Фауст* во Белград, на начин што ја одразува мојата естетика, меѓутоа, апсолутно беше политички, драматично битна за работа. *Ослободувањето на Скопје* е нешто најдобро од него и тоа го работев и сметам дека е еден извонреден и автор и режисер, специфичен, на некои може да им се допаѓа многу, на некои не.

Кои се за вас главните естетски карактеристики на словенечкиот театар? Поточно, дали може да дефинираме категорија словенечки театар и да ја дефинираме естетиката и поетиката на тој тип театар?

Словенечкиот театар не е едноставен термин, така да кажам. Зашто ние во поранешна Југославија ги знаевме најзвиканите словенечки претстави, тие што беа естетски различни, што беа минималистички од многу аспекти, што беа со одреден тип и начин на игра. А од Словенија има уште многу претстави коишто се конвенционални. Како што е тоа во германскиот театар или други места, коишто не се небитни, тие

се битни за публика, доаѓа да ги гледа, помалку или повеќе вкусни или невкусни, меѓутоа си функционираат. Стално имале потреба да се испитаат некои нови правци. Да се направат исчекори. Дали тоа ќе биде во темата, во соблекување, во вклучување животни во претставите, итн. и секогаш биле провокативни и различни, и биле храбри, морам да кажам. Така на пример, некои компании, како Младинско или Глеј во некоја фаза и други имаа една многу специфична естетика и се знаеше што да се чека од тој театар. СНГ Драма имаше сериозна продукција, сериозен дизајн, имаше висококвалитетни глумци со коишто е секогаш големо задоволство да работиш. Во суштина тие стално беа меѓу една строгост и острост во своите ставови и во изразот, со мајсторско толкување на поезија, на недофатливо итн. и тој микс беше секогаш возбудлив. Не може да се каже дека немале големи влијанија од германскиот театар, според мене и во внатрешната организација, во планирањето на продукцијата, во драматурзите и улогата нивна, во опремата, во дизајнот. Лесно им беше да патуваат во Минхен, во Виена и во други градови, за разлика од нас, на кои и до нив да дојдеме, ни беше комплицирано. Така што ние кога почнавме да се натпреваруваме во југословенски рамки, на пример, со Драмски театар од тука, секогаш ни беше мерак да ги победиме Словенците, на Позорје, на МЕСС некогаш тие нè победуваа, некогаш ние. Но, главно со нив се натпреварувавме, помалку со Белград. Тие ни беа репер. Таму ни беше најмногу мерак со нив да се мериме. И успевавме. Имаат многу интересни драмски автори со други теми од нашите. Значи, нема да ми текнат сите имиња, од Цанкар да почнеме, од Хинк, од Шелиго, од Душан до Јанчар, па до помладите, се отвораа едни други теми. Теми коишто беа под влијание на европските текови, на англиска драматургија и на други работи, сигурно за тоа постојат поадекватни студии, но секогаш ни беше интересно да видиме друг начин на мислење, како друга, не цивилизација, далеку е тоа, меѓутоа, друг начин, ако кај нас беше тоа што е емотивно, кај нив рациото беше доминантно. И затоа беше за мене интересно да работам таму и за нив, исто така, бидејќи имавме микс од тие две работи и тоа даваше еден посебен квалитет на производот што го исфрлавме на крај. Тоа беше театар на други можности, други буџети, друго сè. И во Југославија исто. Така што беше прав театар. „Нгерепенје“ беше за нас синоним на словенечка претстава (се смее).

Кој според вас е најмодерниот или најавангардниот театар во Словенија и зошто?

Јас повеќе сум ориентиран кон одбрани институции, така да кажам, кон големи театри. За мене СНГ во многу аспекти беше авангарден театар. Тука и Глеј, Младинско и некои други компании што не ми паѓаат на памет сега, исто така, имале значајно внимание. Но не можам да пресудам тука. Не е сè авангардно во тоа да изгледа авангардно. Понекогаш авангардноста е спакувана во многу, наизглед едноставна форма, којашто

не мора да биде крв, пот, кожа, вода, перја, пена, пениси или голи задници итн. Може да биде и многу поедноставно спакувана и да отвора важни естетски нови правци. Така што не можам да судам, не сум размислувал така.

Дали постои театар во Словенија чија работа ја препознавате како слична/ иста на вашата поетика? Шест претстави режирани во Словенија во четири различни театри. Како ја проценувате вашата соработка со словенечките театри и театарски уметници?

Не знам што точно да кажам на тоа, бидејќи мојата поетика, начинот на мислење постои стално, се разбира, меѓутоа се модифицира зависно од ансамблите, од местото, од текстот, од ситуацијата итн. Најблиску ми е СНГ, мене лично, можеби затоа што сум работел неколку претстави таму. Тоа е да речеме театар во кој би можел да работам секогаш. Театар, во вистинска смисла на зборот. Мојот прв договор, каде било во Словенија, беше со Младинско, да го работам таму *Класен нејријател* и испадна после дека не можам да дојдам, а јас им предложив тој што требаше да ми биде мене асистент (Вито Тауфер) тој да го сработи. И тој го режираше. Младинско некако ме препозна и ме викна прво. Потоа се јави СНГ. На пример, за мене беше мошне интересно искуството и во Нова Горица. Тоа е еден многу интересен ансамбл којшто е затворен во еден град што е измислен. Измислен е градот, измислена коцкарница, измислена планина, само виното е реално, границата е, непостоечки град е, кај што нема ништо што да се прави освен да се пие, да се коцка, да се прави претстава. Тоа е како настан важно. А како театар, како аплицирана структура, како барање работи, како истражување, за мене беше секогаш СНГ. Работев во Местно една претстава, Шекспир, се споивме и не се споивме, ко што би сакал да правам. Местно еден голем дел од својот буџет треба сами да го обезбедат и да го заработат. Меѓутоа, сите мораат, но тие најмногу. И тоа се гледа во репертоарот, кои работи ги прават за публика. Многу е тешко во тој начин на работа, малце е тешко да се задржи еден квалитет. Меѓутоа јас зборувам сега за еден период што бил порано. Не претендирам дека знам сега како е. Така што, да одговорам на твоето прашање, Драма (СНГ), претставите што сакам да ги гледам, да работам таму, ми е возбудливо, интересно, неизвесно како и секаде, имав голема среќа да работам со Јернеј Шугман, неколку претстави, тој за жал, прерано почина. Имав среќа да работам со неколку нивни извонредни глумици, како што е Наташа Барбара Грачнер, со Полона Јух со кои се сретнавме уште во *Пер Гинџи*, и со многу други, кои овде сега не можам да ги редам. Освен со Силва Чушин, тоа ми остана неисполнета желба зашто особено ми се допаѓа.

Ибзен, Гловацки, Јовановиќ, Шекспир, Молиер како избор на автори што сте ги режирале во словенечките театри. Зошто токму тој избор и дали е поврзано со средината во која режирате? Дали постои разлика во изборот на драмскиот текст за словенечката театарска публика и другите?

Не, нема разлика. Тоа е поврзано со тоа што е мој предмет на истражување и она што ме интересира. Тука не е споменат Карло Гоци, со *Зеленаџа ѝџичка* во Нова Горица. Филозофска ренесансна комедија. Во словенечките театри, бидејќи има драматурзи, во пресрет на сезоната, многу често тие доаѓале со предлог и јас сум прифаќал или не. Така изборот на дело било резултат на некои мои моментални интереси или на нивни интерес, на структура на репертоарот таа година, каде одат, што откриле во светскиот современ театар итн. Мислам дека во СНГ Драма *Пер Гинџ*, *Четвртиџа сестра* и *Мизанџрој* биле нивни предлози.

И во таа насока, изборот на драмскиот текст дали е секогаш ваш или се случило ансамблот, директорот на театарот, авторот да побара од вас тој текст да се постави?

Претежно кога имате така јаки драматуршки одделенија, по тројца, четворица сериозни драматурзи, знаат јазик, некои од нив тешки за соработка, други прекрасни, компетентни, им веруваш на нивните предлози. И тоа е за мене многу интересно. Бидејќи терминот за работа се договара многу однапред, имам доволно време да видам дали делото ми се допаѓа и да видам што ќе направам од тоа. Така што е тоа избор најчесто на двете страни. Тие ми нуделе нови текстови коишто јас често не сум ги знаел, читаат многу текстови, тоа им е работа. Преведуваат од германски и англиски, од другите јазици и го прават предлог-репертоарот и врз основа на тоа.

Словенечката драматургија и вашиот интерес за неа?

Мене ми е многу жал што никогаш не сум го работел Цанкар. Мислам дека јас сум режисер за Цанкар, така што мислам дека тоа е за мене, неговите текстови. И тоа што требаше да ја работам *Евроја* од Винко Медендорфер текст базиран на Цанкар, на некој начин беше природен избор. Тоа е едно современо гледање на словенечката ситуација. И Шелиго со голем мерак сум го работел. Душан Јовановиќ веќе реков. Во секој случај ми се допаѓале драмите и на Хинг. Многу нови словенечки текстови ми доаѓаа едно време, меѓутоа не работев толку често за да можам да одговорам на сите тие предлози. За мене словенечката драматургија е многу интересна. Егзотична на еден начин за мене. Не е банална, туку тематски егзотична. Митови што ги тегнат од многу порано, ние не ги знаеме тука доволно, легенди и митови, и практично, како што во Германија ми дадоа два, три пати да работам германски текст, да се види мојот поглед на

нивното наследство, така исто и во словенечките текстови што ги работев имаше друг, поинаков аспект. Мислам дека тоа беше корисно и за мене и за писателите и за публиката.

Театарската критика во Словенија, кој е вашиот однос и мислење кон напишаните критики за вашите претстави?

Не се сеќавам посебно на некоја критика за моите претстави. Не само во Словенија, туку никаде не сум се потпирал само на критиката. Не дека ја потценувам, не ми помага. Дури да е најдобра или најлоша не ми помага, јас имам свое разбирање до кај сум стигнал и тоа е тоа што ме води. Тоа не е некој надмен став, туку е покомплексен мојот процес, отколку што може да се напише во некој текст. И секогаш ми е упростување или многу често, воопшто, непознавање на тоа што се драматично различни правци. Меѓутоа, на тоа не можеш да се лутиш, затоа што е тоа така. Затоа што тоа толку префрлило, толку допрело и се разбрало и можел толку тој што го пишувал според своето сознание на театар и по тоа дали е пропаднат режисер или глумец, дали е писател пропаднат или е стварно критичар, којшто се занимава со тоа. Сум сакал да добијам добра критика, се разбира. Ми било значајно што ќе напише *Дело* што ќе напише *Дневник*, што ќе напишат *Приморске новости*, ама главно си одам истиот ден или утредента по претставата, така што кога ќе излезе критиката ми ја испраќаат, ама нема влијание на мене.

Дали на различен начин ја третираате претставата во Словенија и во Македонија (избор на текст, процес на работа, ансамбл)?

Не. Без разлика каде правам претстава во Словенија, во Германија, во Америка, во Македонија, секогаш гледам да го направам процесот и претставата до едно ниво што е мое, да се артикулирам себеси, без тоа нема да имам претстава.

Дали постојат разлики во продукциските услови (на пример, финансиските буџети на претставите, техничките услови за работа во театарот, поддршка од менаџментот на театарот, промоција итн.) меѓу македонските и словенечките театри во кои сте режирале до сега? Ако постојат, како би ги опишале тие разлики?

Постојат се разбира разлики, како што постојат разлики меѓу Словенија и Германија. Или меѓу Германија и Америка. Стално постојат разлики. Со тоа што дури и овде театрите се трудат да ме следат кога работам. Максимално што можат, во рамки на нешто што го добиваат од државата. Тоа се разликува. На пример, мојата претстава *Ајнишјајнови соншишја* во Белград мислам дека чини од 120.000 до 150.000 евра, или

Фиџароваиѝа женидба и развод во Народно позориште чинеше сигурно 150.000 евра, што и не е така многу за комплициран проект. Во Скопје ако ти дадат 30.000 евра мислат дека направиле максимум што може. Нема свест да речеме дека некој проект треба да земе многу повеќе. Не за да земам јас поголем хонорар, туку за да се опреми во секој поглед. Листата на моите соработници кога ќе ја видите во Словенија или во Белград и во Скопје има голема разлика. Кога ќе го видите програмчето има голема разлика. Плакатот во Белград го прави Мирко Илиќ којшто е светски познат графички дизајнер. Овде не знам дали ќе има или ќе нема плакат. Така што програмчето овде има една или две страници, треба да е некој особен повод, па да има повеќе страници, а и тогаш е прашање што пишува внатре и кој го пишува.

Дали гледате до сега некои неискористени можности за соработка меѓу словенечките и македонските театри и дали можеби имате некои предлози за интензивирање на таа соработка?

Не сум размислувал за тоа. Тоа е нешто што е дел на културна политика. Не се занимавам со тоа со години веќе. Така што немам некој јасен предлог. Мислам дека размена на претстави, гостувања е секогаш возбудливо и тоа не е малку. Ми е жал што некои наши претстави не се прикажани таму, меѓутоа прашање е сега дали во моментот македонскиот театар баш има и некои претстави за таму.

Македонско-словенечки театарски врски, како гледате на оваа синтаagma? Дали може да се зборува за релација меѓу нашиот и словенечкиот театар?

На поединечно ниво, јас, Ацо Поповски, некои други луѓе што работеа таму, тоа да, сигурно. Од друга страна, некоја драматично битна друга соработка не гледам. Не ја препознавам, не сум ја видел, не ја знам. Повеќе е тоа идеја отколку соработка.